

Beleid intersectioneel evalueren

Van doelgroepenbeleid naar beleid voor echte mensen

Beleid maken dat tegemoetkomt aan iedere burger: het zijn mooie beleidskreten, maar hoe doe je dat als gemeente in praktijk? Hoe kun je bijvoorbeeld nagaan of specifieke groepen, zoals mensen met een beperking of migratieachtergrond meer of minder profijt hebben van het beleid? Een evaluatieonderzoek kan uitkomst bieden. Mits je goed weet hoe je dat inzet.

Gemeenten willen graag dat ál hun inwoners kunnen profiteren van hun beleid, bijvoorbeeld van hun sportbeleid. Dat zou geschikt moeten zijn voor Indra van 63 jaar die rolstoelgebonden is, voor de topfitte inwoner Omar van 27 jaar met een drukke goedbetaalde baan én voor Angela van 42 jaar, die transgender is en al jaren op zoek is naar een baan. Hebben zij alle drie voldoende aan jouw beleid als gemeente? Een evaluatieonderzoek kan inzicht geven. Waar moet je op letten?

Veel burgers blijven nu nog ‘onzichtbaar’ in evaluatieonderzoek

Evaluatieonderzoek is niet nieuw. Meestal brengt zulk onderzoek verschillen tussen groepen in kaart. Verschillen tussen vrouwen en mannen, tussen mensen van verschillende leeftijden, tussen mensen met verschillende inkomens, tussen mensen met wel of geen beperking, mensen die lhbtq+ zijn en mensen die dat niet zijn en tussen mensen met een migratieachtergrond of zonder een migratieachtergrond. Wat in al deze onderzoeken achterwege blijft, is de combinatie van deze factoren. Terwijl dit ontzettend relevant is. Want stel dat er sportfaciliteiten zijn voor mensen in een rolstoel, maar deze faciliteiten zijn vooral voor mannen ingericht. Dan bereik je nog steeds Indra niet, want zij sport liever met andere vrouwen samen. Of denk aan de voetbalclubs in jouw gemeente, die zijn er in overvloed, dus Omar zou daar op papier goed terecht moeten kunnen. Toch doet ook hij niet mee vanwege racistische opmerkingen op het veld. Angela ten slotte: zij kan dankzij gemeentelijke subsidies sporten, maar wordt geweigerd omdat ze een transgender persoon is.

Het gaat om de samenhang

Intersectioneel evaluatieonderzoek draait om de effecten van het beleid op mensen met al hun kenmerken. Geen mens wordt immers bepaald door slechts één kenmerk zoals sekse, afkomst, religie, beperking, seksuele oriëntatie of gender. Juist de samenhang van deze verschillende kenmerken kunnen zorgen voor verschillende vormen van discriminatie, uitsluiting en achterstelling. Net zoals ze voor privilege kunnen zorgen. En al die verschillende kenmerken beïnvloeden elkaar ook weer (zie ook [Diversiteitsfactoren en uitsluiting | Movisie](#)). Op deze manier kijken en beleid analyseren is uitgevonden door Kimberlé Crenshaw (lees [hier](#) meer over haar).

Kwalitatief onderzoek: ervaringen centraal

Wat werkt bij intersectioneel evalueren van beleid? Een eerste optie is kwalitatief onderzoek. Dit is geschikt om intersectionaliteit te onderzoeken omdat je de ervaringen van mensen bovenaan zet, en die ervaringen in een context kunt zetten. Kwalitatief evaluatieonderzoek bestaat vaak uit interviews en focusgroepen. Ook het doen van observaties is een goede optie. Dit geeft meer inzicht in ervaringen van mensen dan bij kwantitatief onderzoek. Lees meer over [kwalitatief evaluatieonderzoek](#). Wil je als

gemeente kwalitatief evaluatieonderzoek laten uitvoeren, dan kun je de onderzoekers de volgende tips of eisen meegeven:

Vraag naar relevante kenmerken vragen die kunnen leiden tot uitsluiting.

Om te weten of kenmerken als afkomst, huidskleur, seksuele oriëntatie, genderidentiteit en handicap, leiden tot meer of minder kunnen profiteren van het huidige beleid, moet er wel naar gevraagd worden in een vragenlijst. Dit klinkt als een open deur maar gebeurt lang niet altijd. Belangrijk is om bij het vragen tweedelingen te voorkomen zoals met of zonder migratieachtergrond, hetero of homo, man of vrouw maar om meerdere opties te geven en zelfidentificatie voorop te zetten. Bijvoorbeeld: 'Met welke culturen identificeer jij je?' En dan kunnen respondenten zelf daaruit meerdere opties aanvinken zoals Nederlands, Turks, Koerdisch, etc. Twijfel je over hoe je het beste naar deze zaken kunt vragen? Test dan een paar varianten uit onder een kleiner groepje mensen.

Reflecteer kritisch op je eigen positie.

Is er gedacht aan de drempels voor respondenten om mee te doen aan interviews en focusgroepen? Dit is in het bijzonder belangrijk wanneer de achtergrondkenmerken van de respondent sterk verschillen met de achtergrondkenmerken van de onderzoeker. Mensen kunnen het soms moeilijk vinden om te praten over hun ervaringen met iemand die minder op hen lijkt en waarvan ze vermoeden dat zij niet de ervaring hebben. Bijvoorbeeld: Lhbtqi+ jongeren praten niet zo makkelijk over hun lhbtqi+ ervaringen met iemand die zelf niet lhbtqi+ is en waarvan ze niet weten hoe die daarin staat. Een interviewer die iets gemeen heeft met de doelgroep kan dus helpen, in combinatie met openheid naar de doelgroep/respondenten over de kenmerken (zoals afkomst, sekse) van de onderzoekers.

Denk kritisch na over wie je bereikt en welke wervingsmethoden je gebruikt en wie je daarmee in- en uitsluit.

Als je bijvoorbeeld werft via één tekst (alleen in het Nederlands) die je via sociale media verspreidt, realiseer je dan dat bijvoorbeeld mensen die blind zijn, worden uitgesloten van deelname aan het onderzoek, net zoals vluchtelingen, expats, (arbeids)migranten en andere nieuwkomers, die de Nederlandse taal (nog) niet spreken. Is dat wel wenselijk? Zo niet, moet de wervingsstrategie worden aangepast.

Betrek de doelgroep zelf zoveel mogelijk bij het onderzoek.

Denk dus ook aan participatief onderzoek; kan de doelgroep bijvoorbeeld ingezet worden als co-onderzoeker?

Zorgen voor een vergoeding.

Meedoen aan onderzoek is werk, zorg dat dit ook zo gewaardeerd wordt.

Voer een pre-test uit.

Houd een test-interview om na te gaan of de doelgroep de vragen, die voortkomen uit de topiclijst, goed begrijpt.

Vraag door bij ervaring met uitsluiting.

In interviews (en focusgroepen) doorvragen op het ervaren van uitsluiting, discriminatie en stigmatisering waarbij verschillende vormen daarvan niet apart worden bevroegd, maar als totaal. Bijvoorbeeld: 'Kun je mij iets vertellen over jouw ervaring als lesbische zwarte vrouw? In plaats van 'Kun je mij iets vertellen over lesbisch zijn en over zwart zijn en over vrouw zijn?'

Geef mensen de mogelijkheid om niet anoniem mee te doen.

Anonimiteit is de standaard, maar geef respondenten eventueel de mogelijkheid om niet anoniem mee te doen: als mensen vaak niet gehoord worden, kunnen zij het soms juist prettig vinden als juist wel hun naam genoemd wordt en hun bijdrage aan het onderzoek erkend wordt.

Bepaal de hoeveelheid verschillen waar je op focust.

Belangrijk is open te staan voor alle mogelijke verschillen die uit je onderzoek naar voren komen, zoals passend bij de open blik bij kwalitatief onderzoek. Tegelijkertijd is het aan te raden om een duidelijke focus te kiezen van de verschillen die je met name bestudeert. Het is vrijwel onmogelijk om alle achtergrondkenmerken mee te nemen in één studie. Tip is bijvoorbeeld om een begeleidingskenmerk van experts en ervaringsdeskundigen van diverse achtergronden, om advies hierover te vragen.

Houd in de analyse oog voor verschil.

Dat betekent aandacht te hebben voor de effecten van verschillen in kenmerken (zoals afkomst, gender, sekse, leeftijd, handicap etc.), maar ook voor de context en geschiedenis van verschillende groepen mensen. Zo kan het dat een bepaald gevonden verschil, mogelijk te verklaren is vanuit de geschiedenis van een bepaalde groep. Als een bepaalde groep bijvoorbeeld eerder te maken heeft gekregen met discriminatie vanuit de overheid, kan dit een verklaring bieden voor dat zij daarna de overheid meer uit de weg gaan.

Maak aanbevelingen inclusief.

Belangrijk is dat in de aanbevelingen terugkomt hoe verschillende mensen met verschillende kenmerken (en de verschillen daartussen) beter bereikt kunnen worden door het beleid, wanneer dat nu niet het geval is. Er zal mogelijk dus niet één oplossing zijn om het beleid te verbeteren maar meerdere omdat verschillende mensen vaak andere behoeften hebben.

Bronnen

Deze tips komen voort uit onder meer onderzoek van [Abrams en anderen uit 2020](#), uit onderzoek van het [VUMC uit 2020](#), van [Bowleg uit 2008](#), van [Christensen & Jensen uit 2012](#) en van [Del Toro & Yoshikawa uit 2016](#).

Kwantitatief evaluatieonderzoek

Het is ingewikkelder om intersectioneel te evalueren bij kwantitatief onderzoek. Dit bestaat vaak uit enquêtes, bijvoorbeeld onder deelnemers van een interventie of onder inwoners die te maken hebben gehad met beleid. Het is hierbij een uitdaging om de verschillende vormen van discriminatie en de intersecties daartussen te becijferen. Het vraagt om een analytische blik: een theoretisch denkkader dat ervoor zorgt dat onderzoekers niet te snel generaliseren of alle mensen binnen een groep over één kam scheren. Lastig dus, maar niet onmogelijk. Wil je als gemeente kwantitatief evaluatieonderzoek uit laten voeren, dan kun je de onderzoekers de volgende tips of eisen meegeven:

Bevraag kenmerken.

Zorg dat verschillende kenmerken worden bevraagd aan deelnemers bij het gebruik van enquêtes. Stel dus bijvoorbeeld vragen over afkomst, vraag naar welke culturen iemand zichzelf identificeert, vragen naar huidskleur, religie maar ok bijvoorbeeld naar seksuele oriëntatie en genderidentiteit en naar handicap.

Betrek de doelgroep zelf zoveel mogelijk bij het onderzoek.

Denk dus ook aan participatief onderzoek; kan de doelgroep bijvoorbeeld ingezet worden als co-onderzoeker.

Denk kritisch na wie je bereikt en welke wervingsmethoden je gebruikt en wie je daarmee in- en uitsluit.

Net als bij kwalitatief onderzoek.

Overweeg een vergoeding of prijs.

Om de drempel voor deelname te verlagen, kun je denken aan een prijs, bijvoorbeeld aan cadeaubonnen of het bieden van een kleine vergoeding. [Lees hier meer over welke beloningen wel en niet werken bij enquêtes.](#)

Pre-test je onderzoek.

Houd een test-interview om na te gaan of de doelgroep de vragen uit de enquête, goed begrijpt. Laat iemand de enquêtevragen hardop lezen en vraag welke gedachten er bij diegene opkomen. Zo kun je nagaan of iemand de vraag heeft begrepen en of diens interpretatie klopt met het doel van de vraag.

Let op de indeling.

Kijk kritisch naar de categorieën waarin deelnemers in de analyse worden ingedeeld. Streef naar zo divers en intersectioneel mogelijke categorieën (op basis van de kenmerken die zijn bevestigd). Dit is een spanningsveld want de enquête moet ook niet te lang worden. Belangrijk is dan om te kijken naar de onderzoeksvraag. Als je een lhbtq+ onderzoek doet, dan bevestig je bijvoorbeeld elke letter apart bij zelfidentificatie maar in andere onderzoeken zul je bijvoorbeeld meer categoriseren. Cruciaal is hierbij zelfidentificatie; dus niet hoe je als onderzoeker de respondent labelt, maar hoe deze zichzelf labelt.

Bereken combinaties en beschrijf deze.

Beschrijf in de uitkomsten hoe (gecombineerde) kenmerken een verschil maken in hoeveel iemand profiteert van een bepaald beleid. Bijvoorbeeld: eerst kijk je of vrouwen en mannen van elkaar verschillen, daarna kijk je naar wit en mensen van kleur en daarna ga je 'kruisen'.

Rapporteer spreiding.

Beschrijf in de uitkomsten wat de gemiddelde uitkomst per groep is en geef inzicht in de spreiding van de antwoorden binnen die groep.

Splits uit naar subgroepen.

Zorg dat wanneer correlaties (relaties) tussen verschillende variabelen (kenmerken) worden weergegeven, er ook een uitsplitsing wordt gemaakt naar verschillende subgroepen (op basis van verschillende kenmerken). Simpel gezegd: als bijvoorbeeld er een relatie wordt gevonden tussen ongezond eten en het hebben van minder inkomen, dan is relevant om na te gaan of dit geval is voor mensen met verschillende kenmerken, zoals afkomst, sekse en leeftijd.

Let op bij het toetsen van verklaringen.

Als je verschillen toetst, is het belangrijk dat je het niet toeschrijft aan de groep zelf ('die mensen zijn nu eenmaal zo'), maar oog hebt voor de invloed van de maatschappelijke context en geschiedenis. Heb oog voor machtsverschillen voorkom dat verschillen worden toegeschreven aan essentialisme ('die groep mensen is zo van nature' of 'dat is nu eenmaal zo in hun cultuur'), maar bekijk de verschillen in de context van macht en de geschiedenis. Zo kan bijvoorbeeld bepaald gedrag van een groep te maken hebben met gevoelens en ervaringen met uitsluiting die soms van generatie op generatie worden overgedragen (zie bijvoorbeeld [dit artikel](#) over de invloed van discriminatie op gezondheid en de manieren waarop mensen daar mee omgaan).

Maak aanbevelingen inclusief.

Net als bij kwalitatief onderzoek, is het bij kwantitatief onderzoek belangrijk dat in de aanbevelingen terugkomt hoe je verschillende mensen met verschillende kenmerken (en de verschillen daartussen)

beter kunt bereiken door het beleid, als dat nu niet het geval is. Er zal mogelijk dus niet één oplossing zijn om het beleid te verbeteren, maar er zullen meerdere zijn omdat verschillende mensen vaak andere behoeften hebben.

Bronnen

Deze tips komen voor uit onder meer onderzoek van [Spierings uit 2012](#) en van [Spierings uit 2023](#) en van [Bauer en anderen uit 2021](#). Meer weten over antidiscriminatiebeleid? Bekijk ook [de infographic van Movisie](#).